

Адже значна кількість проблем з управління фінансами реального сектора економіки України пов'язана з неврахуванням специфіки процесів формування та структурування власного капіталу підприємств.

У цілому підручник «Фінанси підприємств» написаний професійно,

його теми відповідають вимогам освітньо-професійної програми. Рецензований навчальний посібник не лише відіграватиме важливу роль у підготовці висококваліфікованих фахівців, але й стане в пригоді фінансовим менеджерам підприємств.

Надійшло 05.03.2008 р.

Л.К. Семів

Людський капітал: від класичної парадигми до сучасного осмислення

В умовах переходу до економіки знань серед складових потенціалу суспільного розвитку пріоритетна роль належить фактору знань як основи конкурентоспроможності, рушійної сили прискореного розвитку країн. Реалізація основних напрямів стратегії євроінтеграції на основі інноваційних змін у національній економіці базується на використанні інновацій, інтелекту. В програмних державних документах визначається вагомість ефективного використання людського та науково-технічного потенціалу, декларується орієнтація соціальної стратегії на примноження людського капіталу через розвиток науки, освіти, культури, охорони здоров'я як основного стратегічного орієнтира економічної політики держави.

Сучасна економічна література дає чітку уяву про людський капітал як економічну категорію. Економічні

оцінки людського капіталу знайшли застосування на макро- і мікрорівнях для уточнення обсягів національного багатства, визначення реальних втрат суспільства від війни, голодомору, стихійних лих, для визначення обґрунтованої вартості страхування життя, вигідності інвестицій в освіту, охорону здоров'я, міграцію тощо. Проте формування економіки знань, існування якої немислимо без переваги знань, необхідності їх постійного оновлення, вимагає сучасного осмислення концепції людського капіталу. Тому монографія Валентини Полікарпівни Антонюк¹, в якій проведено комплексне дослідження соціально-економічних основ формування людського капіталу в Україні, визначено шляхи його нагромадження та ефективного використання, є актуальною в контексті інноваційної перспективи національної

© Л.К. Семів, 2008.

¹ Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку: Монографія / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 348 с.

економіки, акцентує на пріоритетності вирішення проблематики людського капіталу з боку держави, підприємців, громадськості (с. 7). Результати монографічного дослідження базуються на комплексному та системному підході до аналізу людського капіталу як складного соціально-економічного явища, завдяки чому автору вдалося оцінити його вплив на економічні, соціальні, інноваційні чинники розвитку країни.

У першому розділі рецензованої монографії подається поглиблений аналіз категорії «людський капітал», визначено її місце в системі понять та категорій суспільного розвитку. Ґрунтовний теоретичний екскурс дозволив автору зробити висновок про те, що концепція людського капіталу перебуває в стадії розвитку (с. 22), оскільки багато її аспектів є ще не до кінця висвітленими, адаптованими до вітчизняних умов.

На основі комплексного аналізу категоріального апарату дослідження в монографії серед складових елементів людського капіталу автор виділяє: знання, інформацію, продуктивні здібності, таланти, здоров'я, мотивацію, мобільність (с. 28). Проте в переліку цих складників бракує такого елемента, як виховання в сім'ї, тим більше, що в аналізі відтворення людського капіталу на стадії формування (с. 38) все ж визнається важливість народження, утримання та виховання дітей як обов'язкова умова відтворення людського капіталу в наступному поколінні.

Другий розділ присвячений оцінці обсягів людського капіталу, його рівня та динаміки в Україні. Детально проаналізовано використання двох методів вартісних оцінок людського капіталу, які застосовуються на рівні підприємств, галузей, окремих працівників (с. 68-82). Натомість для макроекономічної оцінки обсягів нагромадженого людського капіталу

запропоновано розраховувати відповідний агрегований показник. Але це можна зробити тоді, коли буде розроблена система статистичних показників для забезпечення вартісної і натуральної оцінки сформованого людського капіталу (с. 89).

В новітню добу основні віхи формування суспільства знань пов'язані з глобалізацією, за якою в економічній діяльності економічно розвинених країн домінує вирішення питань технологій і комунікацій, освіти й науки. Для країн – членів ЄС, а також для України актуалізується питання розвитку національних систем освіти як важливих сфер формування людського капіталу, визначення освітнього та професійно-кваліфікаційного потенціалу населення. Ці питання детально висвітлені також у другому розділі (с. 89-101).

У третьому розділі розкрито особливості інвестиційного процесу, розраховані обсяги інвестицій в людський капітал на макро- та регіональному рівнях. Розрахунки інвестицій у людський капітал з місцевих бюджетів, домогосподарств, окремих підприємств показали, що обсяги інвестування для забезпечення високої якості людського капіталу мають бути збільшені в декілька разів. Тому заслуговують на увагу пропозиції щодо посилення зацікавленості держави, підприємств, населення в активному інвестуванні людського капіталу (с. 146-150).

Розділ четвертий присвячений такому малодослідженому в Україні аспекту людського капіталу, як його вплив на економічний розвиток. Використовуючи методику кореляційно-регресійного аналізу, здійснено оцінку впливу освітньої складової людського капіталу на основні параметри економічного та інноваційного розвитку. За результатами розрахунку виробничих функцій зроблено висновок про те,

що: а) освітній потенціал зайнятих та всього населення є найважливішим чинником позитивної динаміки ВДВ регіону; б) інтенсивність впливу освітнього потенціалу населення з часом зростає, що відповідає загальноосвітній тенденції (с. 161-162). Підсилюють позитивні враження від цієї частини монографії розрахунки впливу освітньої складової людського капіталу на показники соціально-економічного розвитку. Всього розраховано дев'ять груп залежностей впливу освітнього і кваліфікаційного потенціалу на: ВДВ, заробітну плату, продуктивність праці, обсяг експорту, обсяг відвантаженої інноваційної продукції, наукові розробки, впровадження прогресивних технологічних процесів, освоєння виробництва нових видів продукції (с. 167-184). Проведенні обчислення дозволили кількісно оцінити, що зростання освітнього рівня одного зайнятого на 1 рік може забезпечити збільшення ВДВ – на 80%, продуктивності праці – на 50%, кількості винаходів – на 220%, інноваційної продукції та експорту – на 170%, зростання заробітної плати – на 60% (с. 184). Зазначимо, що такий комплексний розрахунок з урахуванням інноваційних параметрів розвитку національної економіки зроблено вперше.

Включення людини в економіку знань потребує підвищення якісного рівня людського капіталу та рівня життя, яке має базуватись на системі нових цінностей, новій мотивації до праці. У п'ятому розділі з використанням інструментарію соціологічного опитування глибоко і всебічно досліджується проблема формування кадрів для інноваційної діяльності, а також проблема використання нагромадженого освітньо-професійного потенціалу на виробництві.

За результатами дослідження шостого розділу «Соціально-економічні

основи формування людського капіталу» в книжці доводиться, що найважливішу роль у формуванні людського потенціалу відіграє рівень економічного розвитку країни, її регіонів, рівень доходів населення. Не втрачають свого значення для формування людського капіталу також духовні потреби (творчість, самореалізація), активна, ініціативна поведінка особистості.

Питання віддачі від людського капіталу в науковій літературі є достатньо опрацьованим. На цьому фоні дослідження взаємозв'язку між формуванням та використанням людського капіталу та середнього класу (сьомий розділ), у результаті якого визначено основні напрями розвитку людського капіталу як базової умови формування середнього класу в Україні, є новим та відповідає базовим постулатам економіки знань. Коло питань, які підняті в монографії, націлює на забезпечення комплексної і цілеспрямованої державної політики стосовно людського капіталу. Тому доцільно підтримати пропозицію автора щодо розроблення і запровадження Концепції державної політики формування і використання людського капіталу в контексті інноваційного розвитку України. Викладення основних засад Концепції завершує дане монографічне дослідження.

Підсумовуючи, зазначимо, що системне та всебічне дослідження проблем розвитку людського капіталу та його впливу на економічний розвиток країни й регіонів, якому присвячена рецензована монографія В.П. Антонюк, є вагомим теоретико-методологічним внеском у формування стратегії інтелектуально-інноваційного розвитку України.

Надійшло 17.03.2008 р.